

DE SLAKKENWERKGROEP, EEN NIEUWE LOOT AAN DE BOOM VAN WERKGROEPEN VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

S. Keulen, Mesweg 10, 6336 VT Hulsberg (tel.: 045-4053602; E-mail: s.keulen@consunet.nl)

De weekdieren vormen een interessante groep organismen waaraan nog veel te ontdekken valt. Mollusken spelen een belangrijke rol binnen de verschillende ecosystemen. Ze leven vooral van jonge planten en van plantenresten. Net als wormen en pissebedden behoren ze tot de afbrekers, ze verkleinen organische resten. Ze vormen bovendien een belangrijke voedselbron voor kikkers, padden, kevers, vogels, Egels en andere predatoren. Ze leveren veelal ook extra kalk aan deze dieren. Verder vormen ze een vector voor een aantal soorten parasieten. Meerdere in het water levende mollusken zijn goede waterzuiveraars, doordat ze allerlei zwevende deeltjes kunnen vastleggen. Vooral de soorten die gevoelig zijn voor veranderingen in de omgeving zijn goed bruikbaar als bio-indicatoren bij diverse vormen van ecologisch onderzoek. Helaas zijn veel relaties nog nauwelijks onderzocht.

MOLLUSKEN-INVENTARISATIE

Uitgebreide inventarisaties van mollusken zijn al een hele tijd niet meer uitgevoerd. De laatste herdruk van het in 1969 verschenen werk 'De Landslakken van Nederland', waarin ondermeer verspreidingskaartjes met de landelijke verspreiding zijn opgenomen, is alweer bijna 15 jaar oud (GITTENBERGER *et al.*, 1984). Zowel landelijk als regionaal bestaat nog geen goed beeld van de huidige verspreiding van de mollusken.

Limburg is voor mollusken een erg bijzonder gebied. Diverse Nederlandse soorten komen alleen hier voor. Het net iets warmere klimaat en vooral het hoge kalkgehalte van de bodem zijn de voornaamste oorzaken daarvan. Over de mate waarin de biotopen bedreigd worden, wordt verschillend gedacht. Al te gemakkelijk neemt men aan dat mollusken meeliften als er beschermende maatregelen voor andere groepen organismen genomen worden. Voor de generalisten, de algemene soorten, kan dit opgaan. Specialisten zijn gewoonlijk echter gebonden aan bijzondere biotopen. Zonder voldoende kennis

hierover zal een effectieve bescherming niet mogelijk zijn.

Het Natuurhistorisch Genootschap beschikt over een enorme databank met gegevens betreffende de Limburgse flora en fauna. Helaas ontbreken daarin de mollusken. Daarom is het inventariseren van Limburg in de komende jaren het belangrijkste doel van de werkgroep in oprichting. Behalve de basisgegevens, lokatie-gebonden data met betrekking tot soorten en aantallen zullen ook ecologische gegevens worden vastgelegd over de biotoop waarin de soorten voorkomen. Landelijk is er een atlasproject gestart, het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM) (DE BRUYNE *et al.*, 1997). Het ANM heeft tot doel waarnemingen van de in Nederland levende land-, zoetwater- en zeemollusken te verzamelen en de verspreiding van de soorten in kaart te brengen. Aan het project werken vele onderzoeksgroepen mee. Het ANM geeft landelijke ondersteuning aan de Limburgse en andere molluskenwerkgroepen. Het is de bedoeling dat de nieuwe inventarisatiegegevens zowel in de databank van het Natuurhistorisch Genootschap als in die van het ANM worden

opgenomen. Doel van deze kruisbestuiving is uiteraard dat zowel regionaal als landelijk het aantal voor onderzoek beschikbare gegevens snel toeneemt en er een betrouwbaar beeld van het voorkomen van de Limburgse mollusken ontstaat.

Als afgeleide van het ANM-project zal er binnen niet al te lange tijd een Rode lijst voor alle in Nederland inheemse mollusken opgesteld worden. Rode lijsten spelen een belangrijke rol bij beleidsvorming. Vooral over de vermeende achteruitgang van enkele tientallen molluskensoorten is op korte termijn meer informatie nodig.

Zelf te kopiëren waarnemingsformulieren zijn te krijgen bij de contactpersoon of bij de coördinator van het ANM. De lijsten kunnen aan een van beide personen teruggestuurd worden.

VERTIGO MOULINSIANA IN LIMBURG

Het inventariseren van Zuid-Limburg op het voorkomen van de Zegge-korfslak (*Vertigo moulinsiana*), is een voorbeeld van recent onderzoek met verrassende resultaten. *V. moulinsiana* is in Nederland pas in 1943 ontdekt. De volwassen slak heeft een huisje van circa 2,4 mm groot. Het uitermate gespecialiseerde dier leeft op Moeraszegge (*Carex acutiformis*). Het eet de schimmels (roesten) die het blad van de zegge aantasten. Alleen in gebieden waar de waterstand gedurende het hele jaar net onder of net boven het bodemoppervlak is, kan ze overleven. Waarschijnlijk speelt nog een aantal andere factoren, zoals een relatieve kalkrijkdom, een rol.

Zorgvuldig onderzoek in 1996 en 1997 bracht aan het licht dat er in het dal van de Geleenbeek nog zeven populaties aanwezig zijn (KEULEN, 1998). Mogelijk zijn er nog enkele populaties te vinden. Elders in Nederland is de soort niet aangetroffen.

Rond 1960 dacht men dat de soort in Nederland was uitgestorven. In heel Europa gaat ze hard achteruit. Met een juist beheer

kunnen de, ook in Nederland kwetsbare populaties, gestabiliseerd worden. Daarvoor is een duidelijk beeld nodig van de eisen die de soort aan zijn omgeving stelt en de levenswijze van deze slak. Over beide is feitelijk nog maar weinig bekend. Een van de populaties is inmiddels opgenomen in het Soortbeschermingsproject van ROM-Mergelland. De verwachting is dat de beheersmaatregelen die hieruit voortvloeien, zullen leiden tot een groei van de populatie.

DE SLAKKENWERKGROEP

De hoeveelheid werk die verzet kan wor-

den hangt grotendeels af van het aantal leden en hun inbreng in de werkgroep. Voorlopig gaat het om inventarisaties en deelname aan een klein aantal projecten die tot doel hebben de fauna van een bepaald gebied te beschrijven. Als de werkgroep groeit, zouden grotere projecten van de grond kunnen komen. Is er vanuit de werkgroep behoefte aan het organiseren van terminatie-bijeenkomsten, het bespreken van bijzondere vondsten, het opzetten van een referentiecollectie of aan andere zaken die gezamenlijk aangepakt kunnen worden, dan behoort dit natuurlijk tot de mogelijkheden. Kortom, u raadt het al, deze bijdrage is een uitnodiging om u aan te melden bij de contactpersoon als lid van de slakkenwerkgroep.

LITERATUUR

- BRUYNE, R.H. DE, A.D.P. VAN PEURSEN & J.J. VERMEULEN, 1997. Het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM): een nieuwe impuls voor het verspreidingsonderzoek. Correspondentieblad Nederlandse Malacologische Vereniging, 296: 114 - 118.
- GITTENBERGER, E., W. BACKHUYTS & TH.E.J. RIPKEN, 1984. De Landslakken van Nederland. KNNV, Hoogwoud.
- KEULEN, S., 1998. De Zegge-korfslak, *Vertigo moulinsiana* (Dupuy, 1849) (Gastropoda, Pulmonata) in Nederland. Correspondentieblad Nederlandse Malacologische Vereniging, 300: 2-9.

COÖRDINATOR ANM

R.H. de Bruyne
p/a Zoologisch Museum Amsterdam
afdeling Malacologie
postbus 94766, 1090 GT Amsterdam
E-mail: bruyne@bio.uva.nl

KORTE MEDEDELINGEN

KADERCURSUS VRIJWILLIG LANDSCHAPSBEHEER

De stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL) organiseert in de winter van 1998-1999 een kadercursus vrijwillig landschapsbeheer. Met de cursus wil IKL leden van Limburgse verenigingen in staat stellen zelf natuurbeheer uit te voeren.

Vrijwillig landschapsbeheer is een actieve manier om het landschap te behouden. Het werk speelt zich af in, op of aan landschapselementen. De afstand tussen deelnemer en de natuur is klein. Dit biedt aanknopingspunten voor natuurbeleving en educatie. Ontmoetingen met planten en dieren tijdens het uitvoeren van het werk maken duidelijk hoe rijk aan leven een element kan zijn. De geur van een poel die aan uitbaggeren toe is blijft levenslang ingeprent. Tijdens het zagen blijkt dat eikenhout harder is dan wilgenhout.

De cursus is met name bedoeld voor (kader)leden van verenigingen die met natuurbeheer aan de slag willen. Het beheer van verschillende biotopen als kleine watertjes, kruidachtige begroeiingen en houtachtige opstanden worden in theorie en praktijk behandeld. Hierbij staat uitvoering met de eigen groep centraal. Tijdens de praktijklessen wordt naast het beheer behandeld hoe er met groepen gewerkt kan worden. Spelenderwijs

wordt geoefend met het geven van werkinstructies, gereedschapsgebruik, begeleiding van een groep, veiligheid en werkverdeling. Enige voorkennis van natuur en landschap strekt tot aanbeveling. Het is echter geen vereiste. Aanmelding voor de cursus geschiedt door overmaking van f40,- op giro 52 41 531, ten name van stichting IKL Roermond, onder vermelding van kadercursus. Het maximum aantal deelnemers is 30.

De theorielessen (dinsdagavonden) worden in Sittard gehouden (20.00 tot 22.00). De praktijklessen (zaterdag) zijn van 9.00 tot 12.30 en vinden buiten plaats. Deelnemers ontvangen voor aanvang van de cursus een deelnemerslijst zodat zoveel mogelijk samen kan worden gereden.

Meer informatie:

stichting IKL, 0475-352000; Jan Kluskens.

Programma

1. di	3-11-98	Introductie vrijwillig landschapsbeheer
2. di	10-11-98	Poelen
3. za	14-11-98	Poelen praktijk
4. di	24-11-98	Grasland
5. za	28-11-98	Gras praktijk
6. di	8-12-98	Houtachtige opstanden
7. za	12-12-98	Hout praktijk
8. di	5-01-99	Publiciteit
9. di	12-01-99	Natuurbeheer, regelgeving en subsidies

LANDSCHAPSDOEDAG 1998 OP LANDGOED TERWORM HEERLEN

GRANDIOOS NATUUREVENEMENT VOOR HET HELE GEZIN

Op zondag 11 oktober organiseert de stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL) op het Landgoed Terworm in Heerlen De Landschap-Doedag. Een vast publiek weet inmiddels dat dit provinciaal evenement interessant is voor jong en oud. Naast informatie en demonstraties over natuur en landschap, spelen de Limburgse cultuur en gezelligheid een belangrijke rol.

De stichting IKL brengt deze dag rond de 40 organisaties bijeen die zich op een of andere manier met natuur en landschap in Limburg bezighouden. Het evenement is erg gevarieerd van opzet. Naast een grote groene informatiemarkt vinden tal van demonstraties, rondleidingen en kinderactiviteiten plaats.

Met deze doedag vraagt de stichting IKL aandacht voor de natuur dicht bij de stad. In dit verband nodigt IKL het Zuid-Limburgse bedrijfsleven uit om in een versneld tempo de landschappelijke en natuurlijke waarden van Terworm en het nabij kasteel Hoensbroek gelegen gebied Laar te herstellen. Dit gebeurt onder meer door de omvorming van popu-